

П'ятнадцятирічний капітан

КУПИТИ

«П'ятнадцятирічний капітан» — роман французького письменника Жуля Верна, вперше опублікований у 1878 році. Сюжет роману починається тим, що майже весь екіпаж китобійного брига «Пілігрим» гине в сутичці з китом. Після загибелі матросів Діку Сенду, п'ятнадцятирічному хлопчині, доводиться стати капітаном судна. П'ятеро негрів, які випадково опинилися на кораблі, допомагають Діку допливти до Америки, — саме туди мав дістатися «Пілігрим». Але підступний Негору, корабельний кок, таємно змінює курс. Так друзі потрапляють до Африки, бо Негору, агент рабовласників, прагне помститися Діку, а негрів продати у рабство. Всі пасажери брига «Пілігрим» опиняються у смертельній небезпеці, з якої їм вдається вийти живими лише завдяки Діку Сенду...

Жюль Верн

П'ятнадцятирічний капітан

БОГДАНОВА ШКІЛЬНА НАУКА

©Видавництво "НК-Богдан"

ISBN 978-966-10-7613-5

Жуль Верн

П'ЯТНАДЦЯТИРІЧНИЙ
КАПІТАН

Роман

Частина перша

Розділ I. ШХУНА-БРИГ «ПІЛІГРИМ»

2 лютого 1873 року шхуна-бриг¹ «Пілігрим» перебувала на 43° 37' південної широти і 165° 19' західної довготи (від Гринвіцького меридіана).

Ця шхуна-бриг, водотоннажністю в чотириста тонн, була споряджена у Сан-Франциско для полювання на китів у південних морях і належала багатому каліфорнійському судновласникові Джеймсу Велдону, який кілька років тому призначив її командиром капітана Халла.

«Пілігрим» був невеличким вітрильником, але вважався одним із найкращих кораблів Джеймса Велдона. Він входив до складу флотилії, яку той щорічно виряджав ген за Берингову протоку, в північні моря, або під Тасманію чи за мис Горн, аж до морів Антарктики. Шхуна-бриг чудово ходила під вітрилами. Завдяки дуже зручному оснащенню вона могла навіть з нечисленною командою запливати у важкодоступні місця південного моря, звідки починалася суцільна смуга антарктичної криги. Капітан Халл умів, як кажуть матроси, «лавірувати» поміж плавучих крижин. Влітку такі крижини допливають аж до Нової Зеландії, ба, навіть до мису Доброї Надії, і досягають набагато нижчих широт, аніж у північних морях. Щоправда, то все невеличкі айсберги з пооббиваними боками, розмиті теплими водами. Майже всі вони тануть в Атлантичному та Тихому океанах.

Капітан Халл, досвідчений мореплавець, один із найвправніших гарпунерів флотилії, мав команду, яка складалася з п'яти матросів і одного новачка. Це замала команда для полювання на китів. Люди потрібні на шлюпках при нападі на кита, а також для розбирання туш. Однак Джеймс Велдон, за прикладом деяких судновласників, задля економії набирав у Сан-Франциско саме стільки матросів, скільки було потрібно для керування судном у дорозі. У портах Нової Зеландії серед місцевого населення та дезертирів усіх національностей не бракувало вправних гарпунерів і матросів, охочих найнятися на китобійний

сезон. Коли сезон кінчався, вони, отримавши платню, сходили на берег, де чекали до наступного року, доки знову комусь знадобляться їхні послуги. В отакий спосіб судновласники заощаджували чималі гроші на платні команді та збільшували свої прибутки.

Так велося рік у рік на борту «Пілігрима».

Шхуна-бриг вертала від антарктичного полярного кола, скінчивши полювання на китів. Однак трюм не був ущерть заповнений бочками з жиром та з китовим вусом. Уже на той час полювати на китів було важко: через надмірне полювання вони траплялися чимдалі рідше; справжні кити, яких на півночі називали гренландськими, а в південних морях — австралійськими, починали зникати. Китобоям довелось перейти на смугачів, цих велетенських морських ссавців, полювати на яких досить небезпечно.

На смугачів полював і капітан Халл під час останнього сезону, та влови вийшли небагаті. Проте він мав намір наступного року дістатися у вищі широти і, якщо треба буде, проплисти аж до земель Клері й Аделі, що їх, усупереч твердженням американця Вілкса, відкрив француз Дюмон-Дюрвіль на «Астролябії» та «Зеле».

Одне слово, це полювання на китів було невдалим для «Пілігрима». На початку січня, саме посеред літа у Південній півкулі, коли ще було зарано повертатися додому, капітанові Халлу довелось покинути місця полювання. Додатково найняті матроси — набрід досить сумнівних типів — не дуже перетруджувались, і він вирішив їх звільнити.

«Пілігрим» узяв курс на північний захід і 15 січня прибув до Вайтемати, порту Окленда в затоці Чуракі на східному узбережжі Північного острова Нової Зеландії. Отут і висадили китобоїв, найнятих на сезон.

Команда була невдоволена. У трюмі «Пілігрима» бракувало бочок із двісті жиру. Ніколи ще не було таких кепських уловів. А надто прикро почувався капітан Халл: славетному мисливцеві дошкуляло вражене самолюбство — адже він, уважай, вертав з порожніми руками! Він на всі заставки проклинав ледарів і нероб, що звели сезон нанівець.

Марно намагались набрати в Окленді нову команду. Всі місцеві китобої вже понаймалися на інші судна. Тож довелося облишити надію довантажити трюм «Пілігрима». Капітан Халл уже намірився вийти з Окленда, аж тут до нього звернулись із проханням узяти на борт

пасажирів. Капітан згодився, бо відмовити в цьому проханні не міг.

В Окленді саме перебували місіс Велдон, дружина хазяїна «Пілігрима», їхній п'ятирічний син Джек та її кузен Бенедикт. Усі троє приїхали сюди разом із Джеймсом Велдоном, який час від часу навідував Нову Зеландію у комерційних справах. Він збирався повертатися з ними до Сан-Франциско, коли раптом малий Джек серйозно захворів. Джеймс Велдон, якого кликали назад термінові справи, виїхав з Окленда сам, залишивши дружину, сина та кузена Бенедикта.

Минуло три місяці — три довгі місяці розлуки, дуже важкі для місіс Велдон. За цей час її син одужав, і вона могла виїжджати. Тут її сповістили, що прибув «Пілігрим».

У той час, щоб повернутися до Сан-Франциско, місіс Велдон треба було б спершу поїхати до Австралії та сісти на один із кораблів трансокеанської компанії «Золотий вік», які курсували між Мельбурном та Панамським перешийком. Діставшись до Панами, вона мала б зачекати на американський пароплав, що регулярно ходив між перешийком та Каліфорнією. Це означало затримки та пересадки, надто неприємні для жінки, яка подорожує з дитиною. І коли в Оклендський порт зайшов «Пілігрим», місіс Велдон звернулася до капітана Халла з проханням довести до Сан-Франциско її, кузена Бенедикта та Нен, стару няню-негритянку, яка вигляділа і саму місіс Велдон.

Здійснити подорож у три тисячі морських льє² на вітрильнику! Але на судні капітана Халла завжди панував бездоганний лад, а погода по цей і по той бік екватора стояла дуже гарна.

Капітан Халл дав згоду. Він запропонував своїй пасажирці власну каюту. Капітан хотів, щоб під час плавання, яке могло тривати від сорока до п'ятдесяти днів, місіс Велдон влаштувалася якнайкраще на борту його судна. Щоправда, плавання мало трохи затягтися: «Пілігрим» повинен був, одхилившись від курсу, зайти в чилійський порт Вальпараїсо, щоб там розвантажитись. А вже далі вздовж американського узбережжя вони сподівалися плисти під попутним береговим вітром, а це була б доволі приємна морська прогулянка.

Зрештою, місіс Велдон була хороброю жінкою і не боялася моря. Тридцятирічна, з міцним здоров'ям, вона звикла до тривалих морських

подорожей і не раз поділяла з чоловіком їх невігоди. Її не лякало плавання на судні середньої тоннажності. Вона знала, що капітан Халл — чудовий моряк, а «Пілігрим» — надійний вітрильник, одне з найкращих американських китобійних суден. Нагода трапилася, тож треба було скористатись із неї. І місіс Велдон з неї скористалася.

Що ж до кузена Бенедикта, то він, ясна річ, мав супроводжувати місіс Велдон у цьому плаванні.

Кузен Бенедикт був славний чолов'яга років п'ятдесяти. Та, незважаючи на цей вік, було б необачно відпустити його кудись самого. Він був радше довгий, ніж високий, радше сухорлявий, аніж худий. Кістлява статура, велика кудлата голова, золоті окуляри — одним словом, в усій довготелесій постаті кузена Бенедикта вгадувався вчений, одна з отих сумирних і добрих натур, які все своє життя — ба, навіть у сто років! — залишаються дітьми.

Кузеном Бенедиктом називали його й сторонні, бо за своєю вдачею він належав до тих людей, які здаються рідними всім. Кузен Бенедикт ніколи не знав, куди подіти свої довгі руки та цибаті ноги, не міг дати собі ради в найбуденніших життєвих справах. Він не був обтяжливим для інших, але якось так виходило, що він зв'язував усіх довкола й самого себе своєю незграбністю. Невибагливий, невимогливий — міг забути попоїсти чи попити, якщо його не нагодують і не напоять, — нечутливий ні до холоду, ні до спеки, він, здавалося, належав не до тваринного, а радше до рослинного світу. Уявіть собі отаке безплідне дерево, на якому не росте навіть листя, дерево, нездатне нагодувати і прихистити під своїми вітами подорожнього. Отаким був кузен Бенедикт.

Однак він мав добре серце й завжди виявляв готовність зробити людям якусь послугу. І всі любили кузена Бенедикта за його безпорадну вдачу. Місіс Велдон дивилася на нього як на свою дитину — старшого брата малого Джека.

Проте слід сказати, що кузен Бенедикт не тинявся без діла.

Навпаки, це був невсипущий трудар. Єдине його захоплення — природнича історія — поглинало його до решти.

Сказати «природнича історія» — це сказати надто багато.

Відомо, що ця наука складається з різних галузей, як-от: зоологія, ботаніка, мінералогія та геологія. А кузен Бенедикт не був, власне, ні

ботаніком, ні мінералогом, ні геологом.

Може, він був зоологом у загальному розумінні цього слова — таким собі Кюв'є³ Нового Світу, який розкладав тварину, щоб її проаналізувати, а потім знову складав; отим глибоким знавцем, який присвятив себе вивченню чотирьох основних — згідно класифікації самого Кюв'є —

типів усього тваринного світу: хребетних, молюсків, членистоногих і променевих? Може, він, цей простодушний, але старанний учений, вивчав різні класи, ряди, родини та види, що їх охоплюють ці чотири типи?

Ні.

Може, кузен Бенедикт присвятив себе вивченню хребетних: ссавців, птахів, плазунів і риб?

Теж ні.

Може, він більше цікавився молюсками, починаючи від головоногих і вище; може, моховатки вже не були для нього таємницею?

Аж ніяк.

Може, то через променевих, голкошкірих, поліпів, глистів, губок та інфузорій випалив він стільки гасу в лампі, працюючи щодня до пізньої ночі?

Треба прямо сказати: його захоплювали не променеві.

А що в зоології незгаданими залишилися тільки членистоногі, то, зрозуміло, цей тип і був єдиним захопленням кузена Бенедикта.

Еге ж, саме членистоногі; однак тут слід дещо уточнити.

Тип членистоногих охоплює шість класів: комах, багатоніжок, павукоподібних, ракоподібних, вусоногих і кільчастих червів.

Проте кузен Бенедикт не зміг би відрізнити дощового черв'яка від лікарської п'явки, щипавки від морського жолудя, домашнього павука від псевдоскорпіона, креветки від рака-самітника, а ківсяка від сколопендри.

То ким же все-таки був кузен Бенедикт?

Звичайним ентомологом, та й годі!

На це, безперечно, зауважать, що ентомологія, як складова частина природничої історії, вивчає всіх членистоногих. Взагалі це так, однак уже ввійшло у звичай вживати цей термін у трохи вужчому розумінні — як назву науки про комах, тобто «всіх тих членистоногих

безхребетних тварин, чиє тіло складається з трьох частин — голови, грудей і черевця, — на яких відповідно розташовані одна пара вусиків, здебільшого дві пари крил і три пари ніг, через що комах називають також шестиногими».

Отже, кузен Бенедикт, присвятивши себе вивченню членистоногих класу комах, був ентомологом.

Але не подумайте, що це така проста наука! Клас комах налічує щонайменше десять рядів:

1. Прямокрилі (таргани, коники, цвіркуни).
2. Сітчастокрилі (золотоочки, мурашині леви, бабки, терміти).
3. Перетинчастокрилі (бджоли, оси, мурахи, їздці, трачі).
4. Лускокрилі (метелики).
5. Напівтвердокрилі (цикади, клопи, попелиці).
6. Твердокрилі (хрущі та інші жуки).
7. Двокрилі (комарі, москіти, мухи).
8. Віялокрилі (стилопс).
9. Паразити (воші).
10. Нижчі комах (лусківниці).

Однак певні ряди, скажімо жуки, налічують до тридцяти тисяч видів⁴, двокрилі — шістдесят тисяч, отже, тут є що вивчати, а для одного чоловіка роботи аж надто.

Життя кузена Бенедикта було присвячене одній-єдиній улюбленій справі — ентомології. Цій науці він оддавав увесь свій час, ба, навіть години сну, бо йому неодмінно снилися «шестиногі». Годі було перелічити всі шпильки, що їх він носив за манжетами, в комірці, в крисах капелюха, на вилогах піджака. Коли кузен Бенедикт повертався з наукової екскурсії, його капелюх був справжньою колекцією комах, нашпилених зсередини і ззовні.

На завершення опису цього дивака слід додати, що він супроводив містера та місіс Велдон до Нової Зеландії знов-таки через свою пристрасть до ентомології. Тут його колекція збагатилася кількома рідкісними екземплярами. Тож цілком зрозуміле його бажання чимшвидше дістатись до Сан-Франциско, щоб там у своєму кабінеті розмістити зібране багатство згідно класифікації.

А що місіс Велдон та її син поверталися до Америки на «Пілігримі», то, цілком природно, кузен Бенедикт мав супроводити їх і під час цієї

подорожі.

Проте не на нього могла розраховувати місіс Велдон, якби опинилась у скрутному становищі. На щастя, передбачалося легке плавання у гарну погоду та ще й на борту судна, капітан якого заслуговував цілковитої довіри.

Поки «Пілігрим» стояв три дні у Вайтематі, місіс Велдон спішно приготувалася в дорогу, щоб не затримувати його відплиття. Розрахувавшись зі слугами-тубільцями, вона 22 січня піднялася на борт «Пілігрима» з сином Джеком, кузеном Бенедиктом та старою негритьянкою Нен.

Кузен Бенедикт носив у спеціальній бляшанці на паску через плече всю зібрану тут колекцію комах. У колекції були, між іншим, кілька представників стафіліна, хижого жука, очі якого розташовані у верхній частині голови; досі вважалося, що стафілін водиться тільки в Новій Каледонії. Кузенowi Бенедикту пропонували також отруйного павука «кати́по» — так називають його маорі⁵,— уку́с якого часто смертельний для людини. Однак павук не належить до класу комах — місце йому в колекції павукоподібних,— тож він не мав ніякої цінності для кузена Бенедикта. І наш ентомолог зневажливо відмовився від павука: найціннішим скарбом у його колекції, звісно, був знаменитий новозеландський стафілін.

Ясна річ, кузен Бенедикт застрахував свою колекцію, заплативши високий внесок. Він вважав її ціннішою за весь китовий жир і вус у трюмі «Пілігрима».

Коли закінчувались останні приготування до відплиття і місіс Велдон та її супутники стояли на палубі шхуни-брига, капітан Халл підійшов до своєї пасажирки.

— Само собою зрозуміло, місіс Велдон,— мовив він,— що ви берете на себе всю відповідальність, вирішивши плисти на «Пілігримі» через океан.

— Для чого ви мені це кажете, містере Халл? — спитала місіс Велдон.

— Я кажу вам це, бо, по-перше, не дістав щодо цього ніякої вказівки від вашого чоловіка, а по-друге, тому, що шхуна-бриг не може гарантувати вам такої безпеки плавання, як пакетботи⁶, призначені тільки для перевезення пасажирів.

— А як ви гадаєте, містере Халл, коли б мій чоловік був тут, то чи вирушив би він у плавання на «Пілігримі» разом зі своєю дружиною та сином?

— Звичайно, вирушив би,— відповів капітан Халл.— Він би вагався не більше за мене! «Пілігрим», зрештою,— надійне судно. Я можу за нього ручитися, як капітан, що командує цим судном ось уже багато років. Я сказав це вам, місіс Велдон, щоб мене менше гризло сумління, а також аби ще раз підкреслити: на борту «Пілігрима» немає звичних для вас вигод.

— Коли йдеться тільки про брак вигод, містере Халл,— відказала місіс Велдон,— то це для мене не завада. Я не з тих вередливих пасажирок, які безперестану скаржаться на тісні каюти та на одноманітне харчування.

І, подивившись на свого сина Джека, якого тримала за руку, місіс Велдон мовила:

— Вирушаймо, містере Халл!

Відразу було наказано підняти якір. Наставили вітрила, і «Пілігрим», вибираючи якнайкоротший шлях між суднами, вийшов у відкрите море й узяв курс на американське узбережжя.

Та через три дні повіяв дужий ост⁷, і шхуна-бриг змушена була змінити курс, щоб іти проти вітру.

Отож, на 2 лютого «Пілігрим» перебував у набагато вищих широтах, ніж цього хотів би капітан Халл. Здавалося, він намірився обійти мис Горн, замість плисти навпростець до берегів Нового Світу.

Розділ II. ДІК СЕНД

Погода стояла гарна, і, якщо не зважати на деяку затримку, плавання відбувалося в досить добрих умовах.

Місіс Велдон влаштувалась на борту «Пілігрима» якнайвигідніше. Однак спершу довелося помізкувати, де її прихистити. На судні не було ні юта⁸, ні рубки⁹. Жодна з кормових кают команди для місіс Велдон не годилася. Тож капітан Халл запропонував їй свою власну скромну каюту біля корми. Проте довелося довго умовляти місіс Велдон, бо вона ніяк не хотіла забирати в нього каюту. В оцім тісненькім помешканні вона й оселилася з сином та старою Нен. Тут

вона обідала в товаристві капітана Халла та кузена Бенедикта, якого поселили в комірчині поряд.

Капітан «Пілігрима» перебрався в каюту, призначену для його помічника, якого на судні ніколи не було. Задля заощадження коштів — читач уже знає про це — шхуна-бриг плавала з неповною командою, і капітан обходився без помічника.

Команда «Пілігрима» — вмілі, досвідчені моряки — жила як одна дружна сім'я, згуртована спільним життям, клопотами та роботою. Це вже вчетверте матроси виходили разом на промисел. Усі родом з американського заходу, ба, навіть з одного узбережжя в штаті Каліфорнія, вони здавна знали між собою.

Ці славні хлопці дуже добре ставились до місіс Велдон, дружини їхнього хазяїна, якому були безмежно віддані. Слід сказати, що вони, зацікавлені у якнайбільшому влові, доти завжди поверталися з багатою здобиччю. Якщо навіть їм доводилося добряче попрацювати, то це задля більшого заробітку, виплачуваного при остаточному розрахунку. Але цього разу заробітку майже не передбачалося, і матроси на всі заставки лаяли новозеландських ледацюг.

Тільки один чоловік на борту не був американцем за походженням. Звали його Негору, родом він був із Португалії, але добре знав англійську мову. На шхуні він виконував скромну роботу кока. Коли в Окленді втік попередній кок, Негору, будиши без роботи, охоче став на його місце. Чоловік він був мовчазний, тримався від команди осторонь, однак справу свою знав добре. Отож, найнявши його, капітан Халл ніби не прогадав: Негору працював бездоганно.

Проте капітан жалкував, що не мав часу зібрати достатньо відомостей про минуле Негору. Його зовнішність, а надто уникливий погляд не дуже подобалися капітанові. Там, де йдеться про те, щоб допустити незнайомого чоловіка на судно, яке живе своєрідним особним життям, слід якомога докладніше дізнатися про його минуле, не минаючи жодної дрібниці.

Негору мав років десь із сорок. Це був чорнявий, сухорлявий, моторний, середній на зріст і, певно, дужий чоловік. Чи мав він якусь освіту? Мабуть, так, це видно було із зауважень, які часом прохоплювались у нього. Він ніколи не говорив ні про своє минуле, ані про свою родину. Звідки він прибув, де жив доти, чим займав-

ся — ніхто не знав. Ніхто не знав і його планів на майбутнє. Він тільки висловив якимось намір висісти на берег у Вальпараїсо. Це був дивний чоловік. В усякому разі, він, напевно, не був моряком. Він розумівся на морських справах не більше за першого-ліпшого кока, який значну частину свого життя проплавав у морі. Однак на морську хворобу він не слабував, а це вже неабияка перевага для корабельного кухаря.

На палубі Негору бачили рідко. Цілісінький день він порався у своїм тіснім камбузі, де стояла велика плита. А пізно ввечері він гасив плиту і йшов до своєї каютки на носі, де відразу лягав спати.

Як ми вже казали, команда «Пілігрима» складалася з п'яти матросів і новачка.

Цей новачок, хлопець п'ятнадцяти років, був сином невідомих батька-матері. Він виховувався в дитячому будинку.

Дік Сенд — так звали хлопця — мабуть, був родом зі штату Нью-Йорк, а то й зі самої його столиці — міста Нью-Йорка.

Ім'я «Дік» — скорочене від «Річард» — дали маленькому сироті на честь жалісливого перехожого, який підібрав його через два або три дні після народження. Що ж до прізвища Сенд¹⁰, то ним удостоїли хлопчика на згадку про місце, де його знайдено, — на ріжку піщаної коси Сенді-Гук, що утворює вхід до порту Нью-Йорк у гирлі річки Гудзон.

Дік Сенд був середнім на зріст, міцно збудованим, чорнявим, із синіми рішучими очима. Робота моряка підготувала його до життєвої боротьби, його розумне обличчя дихало енергією. Це було обличчя не тільки хороброї, а й завзятої людини.

У п'ятнадцять років хлопець уже міг приймати рішення і доводити до кінця свої задуми. Його вигляд, жвавий і серйозний водночас, привертав до себе увагу. На відміну від своїх ровесників, Дік був скупим на слова та жести. Дуже рано, в тому віці, коли ще звичайно не замислюються над майбутнім, він усвідомив своє становище й дав собі обіцянку «стати людиною».

І він дотримав слова — став дорослим чоловіком у віці, коли його однолітки залишалися ще дітьми.

Дуже рухливий, спритний і міцний фізично, Дік Сенд був одним із тих обранців долі, про яких можна сказати, що вони народилися з двома правими руками та двома лівими ногами. Хоч би що вони

робили — їм усе «з руки»; хоч би з ким вони йшли — вони завжди крокують «у ногу».

Отже, сирота Дік виховувався в дитячому будинку. У чотири роки він навчився читати, писати і рахувати.

Діка змалку вабило море, і у вісім років він пішов юнгою на корабель, який плавав у південних морях. Тут він став навчатися моряцького ремесла, що його й треба навчатись з раннього дитинства. Офіцери зацікавилися допитливим, здібним до науки хлопчиком і залюбки ділилися з ним своїми знаннями та досвідом. Юнга от-от мав стати матросом і, безперечно, не думав спинятися на досягнутому. Хто з дитячих літ усвідомив, що праця — це закон життя, хто змалку знає, що хліб заробляється тільки в поті чола, той завжди готовий на великі справи і в свій день знайде і волю, і силу, щоб їх здійснити.

Капітан Халл помітив Діка Сенда, коли той був юнгою на борту одного торгового судна. Моряк заприятелював із цим славним відважним хлопцем, а згодом відрекомендував його Джеймсові Велдону. Велдон зацікавився сиротою. Він оддав Діка до школи в Сан-Франциско.

У школі Дік Сенд особливо захоплювався географією та історією подорожей, і йому кортіло швидше вирости, щоб вивчати вищу математику та навігацію. Він би не забарився поєднати теорію з практикою.

І от нарешті новачком-матросом він ступив на борт «Пілігрима». Моряк повинен знати китобійний промисел так само добре, як і теорію навігації. Це гарна практична підготовка до всіляких несподіванок у морській службі. Дік Сенд вирушив у плавання на судні свого благодійника Джеймса Велдона, яким командував його покровитель капітан Халл. Отже, все складалося для нього якнайкраще.

Зайве говорити, що Дік був безмежно відданий родині Велдонів, котра стільки зробила для нього. Можна собі уявити, як радів юний матрос, дізнавшись, що місіс Велдон плистиме на «Пілігримі». Кілька років місіс Велдон була йому за матір, а малого Джека він любив, мов рідного брата. Його покровителі добре знали, що посіяне ними зерно впало в родючий ґрунт. Серце юного сироти повнилося вдячністю, і він не вагаючись пішов би у вогонь і в воду за тих, що дали йому освіту та напутили його на добро. Дік Сенд мав п'ятнадцять років, а

мислив на всі тридцять.

Місіс Велдон знала, чого вартий їхній вихованець. Вона могла спокійно довірити йому Джека. Малий тягся до Діка, відчуючи, що «старший брат» його любить. Довгі години дозвілля, які так часто випадають під час переїзду, коли стоїть гарна година, коли вітрила наставлено добре, Дік із Джеком проводили разом. Юний матрос показував малому чимало цікавого з морської справи. Місіс Велдон без страху спостерігала, як Джек

у супроводі Діка Сенда стрибав по вантах¹¹, здирався на фок-щоглу¹² до марса¹³ або до поперечини брам

стенги¹⁴ та стрілою ковзав униз по фалу¹⁵. Дік завжди ставав попереду або позаду малого, щомиті ладен його підтримати, якби ручка п'ятирічного Джека зісков-

знула. Такі вправи були дуже корисні для малого, який нещодавно одужав після тяжкої хвороби.

На борту «Пілігрима» його бліді щічки швидко повнилися рум'янцем завдяки щоденній гімнастиці та сві-
жому морському повітрю.

Отак і минала подорож. Якби не супротивний ост, то ні команді, ні пасажирам «Пілігрима» не було б на що скаргитись.

Тим часом уперті східні вітри непокоїли капітана Халла. Йому ніяк не вдавалось поставити судно на належний курс. Він побоювався, що далі, біля тропіка Козерога, почнеться зона штилю¹⁶, а може, й ще гірша перешкода, не кажучи вже про екваторіальну течію, яка віднесе «Пілігрим» далеко на захід. Найдужче турбувався капітан за місіс Велдон, хоч і не був винен у затримці. Коли б по дорозі їм зустрівся якийсь трансатлантичний пароплав, що йшов до Америки, капітан умовив би свою пасажирку пересісти. Але, як на лихо, вони й досі перебували в надто високих широтах, де годі було зустріти пароплав до Панами. До того ж, сполучення через Тихий океан між Австралією та Новим Світом не було тоді таким жвавим, яким стало останнім часом.

Отож доводилося покладатись тільки на милість погоди. Здавалося, ніщо не могло порушити одноманітність цього плавання. Проте саме 2 лютого під координатами, зазначеними на початку нашої розповіді, трапилася перша несподівана подія.

Було близько дев'ятої години ранку. Стояла ясна сонячна погода. Дік Сенд із Джеком примостились на реї¹⁷ бізань-щогли¹⁸ й оглядали звідти всю палубу судна, а також чималий простір довкола. Позаду частину обрію затуляла грот-щогла¹⁹ зі скісним гротом і прапором на флагштокові. Спереду над хвилями здіймався бушприт²⁰ зі своїми трьома кліверами, що скидалися на три великих неправильних крила. Під ними надимався фок, а вгорі тремтіли на вітрі фок-марсель та фок-брамсель. Шхуну-бриг знай повертали на лівий галс²¹, тримаючи якомога крутіше до вітру.

Дік Сенд якраз пояснював Джекові, чому «Пілігрим» не може перекинутися, хоч і дає добрячий крен на штирборт²²: він-бо правильно навантажений і зрівноважений у всіх своїх частинах. Аж тут хлопчик урвав його, вигукнувши:

— Що це там таке?

— Ти щось бачиш, Джеку? — спитав Дік Сенд, зводячись у повний зріст на реї.

— Так, так! Онде! — відповів малий Джек, показуючи пальцем у проміжок між великим клівером і стакселем²³.

Уважно подивившись туди, куди показував Джек, Дік Сенд закричав:

— Спереду, з лівого борту, під вітром до нас, уламок судна!

Розділ III. НАПІВЗАТОПЛЕНЕ СУДНО

Вигук Діка Сенда підняв на ноги всю команду. Вільні від вахти матроси кинулися на палубу. Вийшовши з каюти, капітан Халл попрямував на ніс.

Місіс Велдон, Нен і навіть байдужий до всього кузен Бенедикт, поспиравшись на поручні штирборту, уважно вдивлялися в судно вдалині, про яке сповістив юний матрос.

І тільки Негору не вийшов з камбуза. З усієї команди тільки його, здавалось, аніскільки не цікавила зустріч із судном.

Усі інші уважно розглядали предмет, що погойдувався на хвилях десь за три милі від «Пілігрима».

— Що воно може бути? — спитав один матрос.

— Начебто покинутий пліт! — відповів другий.

— Може, на цьому плоті рятуються якісь нещасні після корабельної

катастрофи? — мовила місіс Велдон.

— Про все це ми зараз дізнаємося,— відказав капітан Халл.— Однак то не пліт. То скорше перехилений набік корпус корабля.

— А це, бува, не якась морська тварина, скажімо, велетенський ссавець? — озвався кузен Бенедикт.

— Не думаю,— сказав Дік Сенд.

— Що ж то все-таки, по-твоєму, Діку? — спитала місіс Велдон.

— Перехилений набік корпус корабля, як сказав капітан Халл, місіс Велдон. Я, здається, бачу — на сонці поблискує його оббитий міддю кіль.

— Так, так, справді схоже на те... — ствердив капітан Халл. І, повернувшись до стерничого, скомандував:

— Стерно по вітру, Болтоне! Підвертай на чверть, щоб підійти якомога ближче.

— Слухаюся, капітане! — відповів стерничий.

— А я залишаюся при своїй думці,— знов озвався кузен Бенедикт.— Це таки справді тварина!

— Тоді це мідний кит,— зауважив капітан Халл.— Я добре бачу, як він виграє боками на сонці.

— У всякому разі, кузене Бенедикте,— сказала місіс Велдон,— ви повинні погодитися зі мною, що цей кит мертвий. Дивіться: він зовсім не ворухиться.

— Це ще ні про що не говорить, кузино Велдон,— затявся кузен Бенедикт.— Скільки разів зустрічали китів, що спали на поверхні води.

— Бувало й таке,— погодився капітан Халл.— Але це не кит, а судно.

— Це ми ще побачимо,— наполягав кузен Бенедикт, котрий, зрештою, віддав би всіх ссавців Арктики й Антарктики за представника якогось рідкісного ентомологічного виду.

— Йди мимо, Болтоне, мимо! Не причалюй до нього. Тримайся за кабельтов²⁴. Ми вже не заподіємо шкоди цьому брухтові, а от він нам ще може. Ще тільки бракувало, щоб він пом'яв боки «Пілігримові». Лавіруй, Болтоне, лавіруй!

Невеличкий поворот стерна — і «Пілігрим», що йшов носом просто на судно, звернув убік.

Шхуна-бриг була за якусь миль від перехилоного корабля. Матроси

розглядали його з великою цікавістю. А може, там є цінний вантаж, що його вдасться перевезти на «Пілігрим»? Відомо, що за врятування вантажу з тонучого корабля сплачується винагорода — третина його вартості. Тож і тепер — якщо вантаж у трюмі не затопило водою, вони компенсують свої втрати.

Через чверть години «Пілігрим» був уже за півмилі від напівзатопленого корабля.

Так, це був корабель, і плив він штирбортом догори. Він так накренився, що палуба стояла майже прямовисно. Із щогол не зосталось жодної. Від вант, швартових та ланцюгів теліпалися самі тільки кінці. У штирборті зяяла велика пробоїна, крізь яку виднілись ум'яті досередини частини каркасу та обшивка.

— Цей корабель зіткнувся з іншим! — вигукнув Дік Сенд.

— Безперечно,— відповів капітан Халл.— Дивно, як ще він одразу не пішов на дно.

— Якщо це було зіткнення,— зауважила місіс Велдон,— то будемо сподіватися: команду судна підібрав той корабель, який наскочив на нього.

— Що ж, будемо сподіватися, місіс Велдон,— відказав капітан Халл.
— Якщо, звичайно, команда після зіткнення не була змушена рятуватися на власних шлюпках, а корабель, що вдарив, не пішов спокійнісінько далі. На жаль, такі випадки трапляються.

— Невже? Це переходить усякі межі людської жорстокості, містере Халл!

— Буває, місіс Велдон, буває... І таких прикладів чимало. А що я не бачу на кораблі жодної шлюпки, то ладен думати: команда покинула його сама. І коли людей не підібрали відразу, то вони, мабуть, спробували дістатися до землі. Проте боюсь, навряд чи їм це вдалося: надто вже далеко звідси до американського континенту чи до островів Океанії.

— Чи дізнаємось ми коли-небудь про таємницю цієї катастрофи? Одначе, може, хто з команди ще зостався на борту?

— Це малоймовірно, місіс Велдон. Нас би вже помітили й подали якийсь сигнал. Та ми зараз це перевіримо. Підверни стерно, Болтоне, підверни сюди! — закричав капітан Халл, показуючи напрямок рукою.

Від «Пілігрима» до напівзатопленого судна було щонайбільше три

кабельтових, і вже не виникало жодного сумніву: команда залишила його.

Раптом Дік Сенд махнув рукою.

— Слухайте! Слухайте! — вигукнув він.

Усі нашорошили вуха.

— Здається, гавкає собака!

Справді, із середини корабля чулося гавкання. Безперечно, там був собака, який, можливо, не міг вибратись через задрасні люки.

— Ми повинні врятувати собаку, — мовила місіс Велдон.

— Так! Так! — вигукнув малий Джек. — Собаку треба врятувати. Я годуватиму його. Він нас любить. Мамо, я зараз принесу йому грудочку цукру.

— Постривай, дитино моя, — відказала, усміхнувшись, місіс Велдон.

— Бідний пес, певно, вмирає з голоду й охочіше з'їв би чогось вареного, аніж твій цукор.

— То віддайте йому мій суп! — мовив малий Джек.

Тим часом гавкіт погучнішав. Між кораблями залишилася відстань хіба що в триста футів. Аж тут з-за штирборту виглянула голова здорового собаки. Він розпачливо гавкав, вчепившись передніми лапами в поручні.

— Говіку! Лягайте в дрейф і накажіть спустити на воду шлюпку, — наказав капітан Халл боцманові.

— Тримайся, песику, тримайся! — кричав Джек псові, і той, здавалося, відповідав малому хрипким гавкотом.

Вітрила на «Пілігримі» швидко переставили так, що він майже застиг десь за півкабельтова від потерпілого корабля.

Шлюпку спустили, і в неї сіли капітан Халл, Дік Сенд та два матроси.

А собака гавкав і гавкав. Він відчайдушно чіплявся за поручні, та раз у раз його лапи сприсали, і він падав на палубу. Проте здавалося — гавкав він не на людей, що наближалися до корабля. Може, собака кликав матросів чи пасажирів, замкнених десь усередині корпусу?

«Може, там є хто живий?» — подумала місіс Велдон.

Ще кілька помахів веслами — і шлюпка підійде до корабля.

Раптом собака загавкав зовсім по-іншому. Досі він ніби благав про порятунок, а тепер його гавкіт переймала скажена лютя.

— Що таке з цим псом? — спитав капітан Халл.

Шлюпка обходила корму, щоб причалити до напівзатопленої палуби.

Ні капітан Халл, ні ті, що залишалися на борту «Пілігрима», не помітили, що собака загавкав скажено саме тоді, коли Негору вийшов із камбуза й попрямував на шканці²⁵.

Невже собака впізнав кока? Ні, це було неймовірно.

Та хай там як, але, глянувши на розлюченого пса, Негору анітрохи не здивувався, а лише на мить насупив брови і повернувся до камбуза.

Шлюпка обійшла корму корабля. На ній був напис: «Вальдек».

Одне тільки слово «Вальдек» — жодної вказівки на порт, до якого приписано бриг²⁶. Однак з форми корпусу та з деяких інших характерних деталей, що їх умить помічає око моряка, капітан Халл визначив: корабель — американський. Зрештою, це підтверджувала і назва. Напівзатонулий корпус — оце й усе, що лишилося від великого п'ятсоттонного брига.

На носі «Вальдека» зяяла велика пробоїна — слід зіткнення. А що корпус накренився, то пробоїна піднялася над водою футів на п'ять-шість, і бриг не затонув.

Капітан Халл окинув зором палубу: на ній нікого не було.

Собака відбіг од борту й, посунувшись до розчиненого центрального люка, загавкав, повертаючи голову то до люка, то до людей.

— На борту, крім пса, певно, є ще хтось, — зауважив Дік Сенд.

— Схоже на те, — відповів капітан Халл.

Тепер шлюпка йшла попід поручнями напівзануреного лівого борту. Накотиться більша хвиля — і «Вальдек» одразу потоне.

З палуби брига геть-чисто все було зметене. Стирчали тільки оцупки грот-щогли та бізань-щогли, зломлених футів за два над п'яртнерсами²⁷. Певно, вони впали від удару, потягши за собою такелаж²⁸ і вітрила. Проте навколо «Вальдека» не було видно ніяких уламків, а це свідчило про те, що катастрофа сталася багато днів тому.

— Коли якісь нещасні й уціліли після зіткнення, — мовив капітан Халл, — то, мабуть, вони сконали від голоду й спраги — адже затоплений камбуз. Певно, на борту самі тільки трупи.

— Ні! — вигукнув Дік Сенд. — Ні! Собака б так не гавкав! Тут є хтось живий!

Він покликав собаку, й той, ізсунувшись у воду, повільно поплив до

шлюпки — видно, вкрай охляв.

Собаку втягли в шлюпку. Він кинувся не до кусня хліба, який простяг йому Дік Сенд, а до відерця з водою.

— Бідолашний пес умирав від спраги! — вигукнув Дік Сенд.

Шукаючи зручного місця, щоб пристати до «Вальдека», шлюпка відійшла на кілька футів од корабля. Собака, мабуть, подумав, що його рятівники не хочуть підніматися на борт. Він схопив Діка Сенда за куртку, а потім знову жалібно загавкав.

Рухи та гавкіт собаки були так само зрозумілі, як і людська мова. Шлюпка підійшла до кранболо²⁹ в лівому борті, й матроси міцно пришвартували її. Капітан Халл з Діком Сендом зійшли на палубу й поповзом здерлися до люка, що з'яв між оцупками двох щогл. Собака не відставав од них.

Крізь люк вони спустилися в трюм.

У напівзатопленому трюмі «Вальдека» не було ніяких товарів. Бриг плив із баластом — піском, котрий пересипався на лівий борт і своєю вагою накренив корабель. Тож рятувати не було чого.

— Нема нікого! — мовив капітан Халл.

— Так, нікого! — відповів Дік Сенд.

Але собака, який залишився на палубі, гавкав, не вмовкаючи, і ніби намагався привернути увагу капітана.

— Вилазьмо, — сказав капітан Халл.

Вони вибралися на палубу.

Собака підбіг до них, а потім поповз до юта, оглядаючись, ніби кличучи їх за собою. Вони пішли слідом за ним.

Там, у кубрику, лежало п'ять тіл — очевидно, п'ять трупів.

При яскравому світлі, що лилося знадвору через розчинені двері, капітан Халл побачив: це негри.

Дік Сенд, переходячи від одного до другого, почув, що нещасні ще ніби дихають.

— Швидше везімо їх на «Пілігрим»! — мовив капітан Халл.

Покликали зі шлюпки двох матросів і з їх допомогою повиносили негрів з кубрика.

Це було нелегко, проте через дві хвилини всі п'ятеро потерпілих уже лежали в шлюпці. Жоден не приходив до тями. Однак кілька крапель ліків та ковток води, мабуть, могли повернути їх до життя.

«Пілігрим» лежав у дрейфі за півкабельтова, і шлюпка швидко пристала до нього.

З великої реї спустили гордень³⁰ і негрів по черзі підняли на палубу.

Потім підняли й собаку.

— Бідолахи! — вигукнула місіс Велдон.

— Вони живі, місіс Велдон! — мовив Дік Сенд.— Ми їх врятуємо! Неодмінно врятуємо!

— Що ж із ними все-таки сталося? — спитав кузен Бенедикт.

— Зачекаємо, поки вони зможуть говорити,— відказав капітан Халл, — тоді вони розкажуть свою історію. Але спершу їх треба напоїти водою, підливши туди трохи рому.

І, повернувши голову, він гукнув:

— Негору!

Почувши це ім'я, собака напружився, ніби роблячи стійку. Шерсть на ньому настовбурчилась, і він загарчав, вищиривши зуби.

— Негору! — знову гукнув капітан Халл.

Собака знову напружився й люто загарчав.

Негору врешті вийшов із камбуза.

Тільки-но він ступив на палубу, як собака стрибнув на нього, намагаючись схопити його за горлянку.

Кок ударив собаку кочергою, якою озброївся, виходячи з камбуза. Матроси схопили собаку й стримали його.

— Ви знаєте цього пса? — спитав капітан Халл у кока.

— Я? — перепитав Негору.— Зроду його не бачив.

— Дуже дивно! — прошепотів Дік Сенд.

Розділ IV. ПОРЯТОВАНІ З «ВАЛЬДЕКА»

Торгівля рабами все ще провадиться у великому масштабі по всій Екваторіальній Африці³¹. Незважаючи на англійські та французькі військові кораблі, що курсують у прибережних водах, судна з чорним товаром рік у рік відпливають од берегів Анголи та Мозамбіку, беручи курс у різні кінці світу і, слід додати, світу цивілізованого.

Капітан Халл про це знав.

Хоч у ці широти й не запливали работорговці, однак могло бути, що врятовані негри належали до партії невільників, котрих «Вальдек» віз

на продаж у якусь тихоокеанську колонію. Якщо так, то ці негри стали вільними, ступивши на борт «Пілігрима». І капітанові кортіло їм про це сказати.

Тим часом потерпілих із «Вальдека» оточили якнайбільшим піклуванням. Місіс Велдон, котрій допомагали Нен і Дік Сенд, напоїла кожного свіжою холодною водою, якої ті не пили стільки днів. Вода та легка їжа повернули їм сили.

Найстаріший із негрів — йому було років шістдесят — невдовзі заговорив. Він відповідав на запитання англійською.

— Ваш корабель зіткнувся з іншим? — насамперед спитав капітан Халл.

— Еге ж,— відповів негр.— Десять днів тому темної ночі на нас наскочив якийсь корабель. Ми спали...

— А що сталося з командою «Вальдека»?

— Коли ми піднялися на палубу, там уже нікого не було.

— А може, команда перебралася на борт корабля, який ударив вас? — спитав капітан Халл.

— Слід сподіватися, що саме так і сталося...

— А хіба корабель після зіткнення не зупинився, щоб підібрати потерпілих?

— Ні.

— А він сам не затонув?

— Ні, він не затонув,— відповів старий негр, похитавши головою.— Ми бачили, як він утікав у темряві.

Його слова підтвердили всі потерпілі з «Вальдека». Хоча це і може здатися неймовірним, але трапляється, що деякі капітани, з вини котрих сталася катастрофа, втікають, не подавши допомоги своїм жертвам.

Коли візник зіб'є когось на вулиці й утече, кинувши нещасного напризволяще, це заслуговує якнайсуворішого осуду. Однак потерпілому на вулиці неодмінно нададуть допомогу. А що сказати про тих, хто кидає потопаючих у відкритому морі? Вони ганьблять рід людський!

Капітан Халл знав чимало випадків такої нелюдської поведінки. Він повторив місіс Велдон, що такі факти, хоч би якими страхітливими вони здавалися, на жаль, трапляються нерідко.

Потім капітан знову заходився розпитувати потерпілого.

— Звідки йшов «Вальдек»?

— Із Мельбурна.

— То ви не раби?

— Ні! — відповів старий негр, випростуючись на весь зріст.— Ми зі штату Пенсильванія, громадяни вільної Америки.

— Друзі мої,— мовив капітан Халл,— знайте: на борту американського брига «Пілігрим» вашій свободі ніщо не загрожує.

І справді — ці п'ять негрів були зі штату Пенсильванія. Найстарішого з них продали в рабство й вивезли з Африки до Сполучених Штатів, коли йому виповнилося всього шість років. Він став вільним після скасування рабства в Америці. Що ж до його товаришів, значно молодших за нього, то вони були дітьми вже звільнених батьків, народилися вільними, і жоден білий не міг би заявити на них права власності. Вони навіть не знали того жаргону, яким говорили негри перед війною — до речі, війною проти рабства³², — що в ньому дієслова не відмінювалися і вживалися тільки в неозначеній формі. Отже, ці негри виїхали зі Сполучених Штатів вільними громадянами і поверталися вільними громадянами на батьківщину.

Вони розповіли капітанові Халлу, що найнялися на плантацію до одного англійця під Мельбурном у Південній Австралії. Там вони працювали три роки за контрактом і, заробивши грошей, вирішили повернутися додому.

Вони сіли на «Вальдек», оплативши проїзд як звичайні пасажери. Відпливли з Мельбурна 5 грудня, а через сімнадцять днів, темної ночі, з «Вальдеком» зіткнувся якийсь великий пароплав.

Негри спали. Від страшного удару вони прокинулися і за кілька секунд вибігли на палубу.

Щогли вже попадали в море, і «Вальдек» лежав на боці.

Що ж до капітана та команди «Вальдека», то всі вони зникли: декого, певно, викинуло в море, а інші встигли перебратися на корабель, що зіткнувся з «Вальдеком», а потім утік.

П'ятеро негрів залишилися самі на борту напівзатопленого корабля за тисячу двісті миль од найближчої суші.

Найстарішого негра звали Томом. Завдяки своєму вікові, енергійній

вдачі та здобутому за довге трудове життя досвідів, він був товаришам за старшого.

Решта негрів були молодими людьми від двадцяти п'яти до тридцяти років; звали їх Бет, Остін, Актеон і Геркулес. Бет доводився сином старому Томові. Всі четверо — гарної статури, дужі хлопці; на невідьничих ринках Центральної Африки за них заплатили б чимало. Хоч вони були вимучені, в них легко впізнавалися всі чудові риси цієї сильної раси, на якій встигло позначитися ліберальне виховання, що його дістали негри в одній із численних шкіл Північної Америки.

Отож, після зіткнення Том і його товариші залишалися на «Вальдеку» самі. Вони не мали змоги ні полагодити корабель, ані навіть його покинути, бо обидві шлюпки розбились при зіткненні. Їм нічого не залишалося, як чекати — може, поблизу проходитиме якийсь корабель і їх помітять. А бриг тим часом зносили вітри та течії. Цим і пояснювалося те, що «Вальдек» зустріли так далеко від належного курсу, бо, вийшовши з Мельбурна, він мав перебувати на набагато нижчій широті.

Протягом десяти днів, які минули від зіткнення до появи «Пілігрима», п'ятеро негрів харчувалися продуктами, що їх познаходили в буфеті. Але всі дуже страждали від спраги: бочки з прісною водою, прив'язані на палубі, розбились від удару, а камбуз, де можна було чогось випити, геть затопило. Вчора Том і його товариші, яких мучила страшна спрага, знепритомніли. Отож «Пілігрим» вчасно прийшов на допомогу.

Ось що розповів Том капітанові Халлу. Він казав правду — не було жодних підстав сумніватися в цьому. Товариші підтвердили його слова, та й, зрештою, факти словам не суперечили.

Іще одна жива істота, врятована з потерпілого корабля, мабуть, сказала б те саме, якби вміла говорити людською мовою.

Йдеться про собаку, що так розлютився, побачивши Негору. В цій антипатії тварини до корабельного кока було щось незбагненне.

Динго — так звали собаку — був із породи великих сторожових псів, що водяться в Новій Голландії³³. Проте капітан «Вальдека» роздобув його не там. Два роки тому його, геть охлялого з голоду, знайшли на західному узбережжі Африки, неподалік од гирла Конго. Капітан узяв собі цю прекрасну тварину. Та собака не пішов на зближення з ним і,

здавалося, повсякчас тужив за своїм колишнім господарем, з яким його, мабуть, розлучили силою і якого він сподівався розшукати серед цих безкраїх просторів. Літери «С. В.», вигравіювані на нашийнику, — оце і все, що пов'язувало Динго з минулим, яке досі так і залишалося загадкою. Динго, чудовий та дужий звір, набагато більший за піренейських собак, був гідним представником австралійської породи сторожових псів. Коли він спинався на задні лапи і скидав голову, то сягав зросту людини. Спритні та мускулісті, ці собаки, не вагаючись, нападають на ягуарів та пантер і не бояться вийти на двобій із ведмедем. Динго мав густу шерсть і довгий хвіст, цупкий та пружний, як у лева. Він був темно-рудого масті з кількома білуватими плямами на писку. Якщо такого собаку розлютити, він може стати страшним ворогом, тож зрозуміло, чому Негору не був радий із того, як його зустрів цей сильний представник собачого племені.

Та хоч Динго й не йшов на зближення, не був він і злим. Він скоріше здавався сумним. Ще на «Вальдеку» старий Том помітив, що собака нібито не вельми прихильний до негрів. Він не намагався заподіяти їм зла, однак уникав їх. Можливо, блукаючи по африканському узбережжю, Динго зазнав недоброго ставлення з боку тубільців. Отож він завжди обминав Тома та його товаришів, хоч то були славні люди. Протягом десяти днів, що їх потерпілі перебули на «Вальдеку», собака тримався осторонь, їв хтозна-що і теж мучився від спраги.

Оце і всі, хто вцілів на «Вальдеку», якого перша велика хвиля пустила б на дно. І так би й сталося, якби не наспів «Пілігрим». Шхуну-бриг повсякчас затримували штилі та супротивні вітри, однак саме це і дозволило капітанові Халлу зробити добру справу.

Тепер слід було тільки завершити цей почин — довести до батьківщини врятованих із «Вальдека», які втратили в катастрофі всі гроші, зароблені за три роки важкої праці. Розвантажившись у Вальпараїсо, «Пілігрим» мав іти вздовж американського берега аж до Каліфорнії. Там Тома та його товаришів — як обіцяла великодушна місіс Велдон,— гостинно прийме її чоловік, Джеймс Велдон, і вони будуть забезпечені всім необхідним для повернення до Пенсильванії.

Після такої обіцянки цим славним людям залишалося тільки дякувати місіс Велдон та капітанові Халлу. Звичайно, бідні негри були багато чим їм зобов'язані, але вони сподівалися, що колись віддячать

своїм рятівникам.

Розділ V. «С. В.»

«Пілігрим» знову рушив у путь, намагаючись, наскільки можливо, тримати курс на схід. Уперті штилі дуже непокоїли капітана Халла. Тим, що подорож від Нової Зеландії до Вальпараїсо затягнеться на один-два тижні, він не турбувався. Але затримка могла стоїти його пасажирку.

Проте місіс Велдон не нарікала й по-філософському терпляче переживала невідгоди плавання.

Того ж таки дня, 2 лютого, «Вальдек» зник за обрієм.

Насамперед капітан Халл поклопотався, як би зручніше влаштувати Тома та його товаришів. У кубрику місця не було, і він вирішив поселити їх на бакові³⁴. Зрештою, ці люди, призвичаєні працювати у важких умовах, були невибагливі, а за такої гарної — жаркої та сухої — погоди можна й до самої Каліфорнії їхати на палубі.

Одноманітне життя на «Пілігримі», порушене несподіваною подією, знов пішло своїм плином.

Том, Остін, Бет, Актеон і Геркулес не хотіли сидіти без діла. Та коли вітер повсякчас дме в один бік і не треба переставляти вітрила, роботи майже немає. Проте, коли часом доводилося лягати на інший галс, старий негр із товаришами квапилися допомогти команді. І слід сказати: коли велет Геркулес брався за якийсь фал, то іншим не було там чого робити. Цей дужий негр, шість футів на зріст, тягнув, мов та лебідка!

Малий Джек із захватом дивився на велета. Він зовсім не боявся Геркулеса, і, коли той підкидав його на руках, ніби коркову ляльку, хлопчина тільки радісно верещав.

— Підніми мене високо-високо! — просив він.

— Будь ласка, містере Джеку,— відповідав Геркулес.

— А я дуже важкий?

— Ви наче пір'їнка.

— То підніми мене ще вище! Ще вище, ще!

І Геркулес, поставивши обидві дитячі ніжки на свою широку долоню та випроставши руку, ходив із Джеком по палубі, як цирковий артист.

А Джекові здавалося, що він високий-високий, і це йому дуже подобалось. Він намагався «зробитися важчим», та велет-негр навіть не помічав цього.

Тепер у малого Джека стало двоє друзів: Дік Сенд і Геркулес. А невдовзі з'явився й третій. Це був Динго.

Як ми вже казали, Динго не дуже зближався з людьми. Це, безперечно, пов'язано з тим, що товариство на «Вальдеку» чимось йому не подобалося. А на «Пілігримі» він зовсім змінився. Видно, Джек зумів здобути прихильність цієї чудової тварини. Незабаром Динго залюбки грався з хлопчиком. Динго був із тих собак, які особливо люблять дітей. Та й Джек ніколи не мучив його. Найбільшою втіхою для нього було сісти на Динго верхи, перетворивши його в прудкого скакуна; хіба такий кінь не кращий за коня із пап'є-маше, хай навіть той і на коліщатках? Отож Джек частенько скакав верхи на собаці, і той охоче дозволяв це. Джек, легкий, мов пір'інка, був для Динго не важчий, ніж маленький жокей для іподромного скакуна.

Зате як меншав щодня запас цукру в камбузі!

Динго став улюбленцем всієї команди. І тільки Негору й далі уникав зустрічі з собакою, який невідь за що ненавидів його.

Однак любов до Динго не заважала малому Джекові дружити з Діком Сендом — своїм давнім приятелем. Весь вільний від служби час молодий матрос проводив із хлопчиком.

Місіс Велдон була дуже задоволена цією дружбою.

Якось — а саме 6 лютого — вона завела з капітаном Халлом мову про Діка Сенда, і той похвалив молодого матроса.

— Із цього хлопчини,— сказав він,— колись вийде чудовий моряк, запевняю вас! У нього вроджений хист мореплавця, і цим він надолужує брак необхідних знань. Але й те, що він знає, гідне подиву. І він засвоїв це за напрочуд короткий час.

— Слід ще й додати,— мовила місіс Велдон,— що він чесний, добрий та слухняний юнак, упевнений в собі, рішучий і надто серйозний, як на свій вік. Відколи ми його знаємо, не було жодного приводу бодай щось закинути йому.

— Так, це чудовий юнак,— підхопив капітан Халл.— Недаремно його всі так хвалять і люблять!

— Коли ми повернемося з цього плавання,— провадила місіс

Велдон,— то мій чоловік оддасть Діка до морського училища, щоб він здобув диплом капітана.

— І це буде правильно,— відповів капітан Халл.— Дік Сенд стане колись гордістю американського флоту.

— У бідолашного сироти було важке дитинство! — зауважила місіс Велдон.— Він пройшов нелегку школу.

— Еге ж, місіс Велдон, і наука не пропала даремно. Хлопець зрозумів: треба працювати, щоб вибитись у люди. Він на правильному шляху.

— Так, він буде людиною обов'язку.

— Погляньте лишень на нього, місіс Велдон! Він стоїть за стерном, не відводячи очей від бушприта. Він надзвичайно уважний, тож судно аніскілечки не відхиляється від курсу. В Діка Сенда уже зараз хватка досвідченого стерничого. Непоганий початок для моряка! Навчатися нашого ремесла, місіс Велдон, треба змалечку. Хто не починав служби юнгою, із того ніколи не вийде добрий капітан, принаймні, в торговому флоті. Хто присвятив себе морю, той повинен учитися на всьому; згодом дії моряка стають розумними й водночас підсвідомими; рішення він приймає так само швидко, як маневрує вітрилами.

— Однак, капітане Халл, гарних моряків не бракує й у військовому флоті.

— Звичайно, проте, наскільки я знаю, майже всі найкращі моряки починали службу з дитинства, не кажучи вже про Нельсона та багатьох інших. Той не моряк, хто не був юнгою.

У цю мить із каюти вийшов кузен Бенедикт, як завжди, заглиблений у свої думки. Він став блукати туди й сюди палубою, зазираючи в усі шпарини, нишпорячи під клітками з курми, проводячи рукою по швах у бортовій обшивці, де пооблущувалася смола.

— Сподіваюся, ви добре почуваетесь, кузене Бенедикте? — спитала місіс Велдон.

— Так, кузино Велдон... Почуваяся я непогано... Однак мені кортить чимскоріше дістатися землі.

— Що це ви там шукаєте під лавою, пане Бенедикте? — спитав капітан Халл.

— Комах, пане капітане! — сердито відказав кузен Бенедикт.— Що мені тут шукати, як не комах?

— Комах? На жаль, доведеться трохи потерпіти: де-де, а на морі вам навряд чи пощастить збагатити колекцію.

— А чому б і ні, пане капітане? Цілком можливо, що на борту знайдеться який-небудь представник...

— Е-е, кузене Бенедикте! — мовила місіс Велдон.— Лайте чи не лайте капітана Халла, але на його кораблі така бездоганна чистота, що вам доведеться вертати з ловів із порожніми руками!

Капітан Халл засміявся.

— Місіс Велдон перебільшує,— відповів він.— Однак, пане Бенедикте, гадаю, ви все ж марно згаєте час, шукаючи комах по каютах.

— Та знаю! — вигукнув Бенедикт, розчаровано знизуючи плечима.— Я вже все там обнишпорив.

— Хіба що в трюмі «Пілігрима»,— вів далі капітан Халл,— ви знайдете тарганів, та вони вас, мабуть, не цікавлять.

— Не цікавлять, кажете! Ці нічні прямокрилі, яких свого часу прокляли Вергілій і Горацій! — відказав кузен Бенедикт, випростуючись на весь свій зріст.— Як можуть не цікавити мене ці близькі родичі *Periplaneta orientalis*, які живуть...

— Забруднюють...— додав капітан Халл.

— Які царюють на борту,— гордо поправив кузен Бенедикт.

— Вельми приємне царювання!

— Що з вами говорити, адже ви не ентомолог!

— Аніскільки.

— Послухайте, кузене Бенедикте, — мовила усміхаючись місіс Велдон,— сподіваюсь, ви не хочете, щоб ми задля любові до науки віддали себе на поживу тарганам?

— Я нічого не хочу, кузино Велдон,— запально відповів ентомолог.
— Хіба що додати до своєї колекції якийсь рідкісний екземпляр, що прикрасив би її!

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ